

TIIVISTELMÄ

Kielilakikomitea ja sen asettamisen taustaa

Komitean tehtävänä on ollut valtioneuvoston sille antaman toimeksiannon mukaan laatia hallituksen esityksen muotoon ehdotus uudeksi Suomen kansalliskieliä, suomea ja ruotsia, koskevaksi kielilaki ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

Komitean asettamisen taustalla on nähtävissä useita syitä. Tärkein niistä on vuonna 1995 toteutettu *perusoikeusuudistus* ja sitä seurannut, 1.3. 2000 voimaan tullut *uusi perustuslaki*, jolla vahvistettiin maan virallisen kaksikielisyyden ja kansalliskielten yhdenvertaisuuden periaatteet sekä kielelliset oikeudet ja julkisen vallan velvollisuudet kieliasioissa. Näiden uusien perustuslain säännösten valossa oli välttämätöntä arvioida, mitä muutoksia ne aiheuttavat kielilainsäädäntöön.

Toiseksi vuodelta 1922 oleva kielilaki ja siihen liittyvä muu yleinen kielilainsäädäntö on kauttaaltaan *sisällöllisesti, lakiteknisesti ja kieliasultaan puutteellinen ja vanhentunut*. Kyseinen lainsäädäntö on säädetty toisenlaisissa taloudellisissa ja sosiaalisissa oloissa sekä erilaista yhteiskuntaa varten. Kielilainsäädännön puutteita eivät ole voineet korjata siihen viime vuosikymmeninä tehdyt osittaisuudistukset.

Kolmanneksi maamme kielilainsäädäntöä on katsottu olevan tarpeen arvioida myös *kansainvälistymisen* vuoksi. Yhtäältä kielilainsäädäntöä on arvioitava Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden valossa, vaikkakin Suomen kansallinen lainsäädäntö ainakin kaikessa olennaisessa näyttää täyttävän asetetut vaatimukset. Toisaalta vertailu muiden maiden kielilainsäädäntöön omaa kansallista järjestelmää uudistettaessa on välttämätöntä, koska näin varmistetaan tietty yhtenäisyys eri maiden lainsäädäntöjen välillä, saadaan muista maista ideoita, jopa ratkaisumalleja uudistustyöhön sekä hankitaan kokemuksia lainsäädännön toiminnasta käytännössä.

Neljänneksi nykyistä kielilainsäädäntöä ja sen toteutumista käytännössä on *arvosteltu* eri yhteyksissä. Samalla on myös kiirehditty lainsäädännön uudistamista. Keskusteluilmapiiri on ollut kuitenkin myönteinen, mikä on luonut hyvät edellytykset uudistustyön käynnistämiseksi. Niinpä pääministeri Paavo Lipposen toisen hallituksen ohjelmaan otettiin nimenomainen maininta kielilain uudistamisesta, mikä johti komitean asettamiseen elokuussa 1999.

Uudistuksen tavoitteena kielilainsäädännön ajanmukaistaminen ja selkeyttäminen

Komitean keskeisenä tavoitteena on ollut ajanmukaistaa kielilaki sisällöllisesti, lakiteknisesti ja kielellisesti sekä varmistaa, että perustuslaissa säädetyt kielelliset oikeudet toteutuisivat myös käytännössä. Samalla on pyritty vahvistamaan kielellistä tasa-arvoisuutta ja luomaan edellytyksiä korjata käytännössä ilmeneviä epäkohtia.

... sekä maan kaksikielisyyden edistäminen

Uudistettavalla kielilailalla on myös symboliarvoa kansalaisille. Kielellä on suuri vaikutus kansanryhmään yhtenäisyyden ja erityispiirteiden säilyttämiseksi. Sillä on myös ratkaiseva merkitys yksilön toiminnalle yhteiskunnassa. Siksi komitea on mietinnössään korostanut, että kaikilla kansalaisilla tulisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää omaa kieltään asioidessaan julkisissa viranomaisissa ja saada palveluja omalla kielellään. Kielellinen yhdenvertaisuus vahvistaa myös identiteettiä sekä on omiaan luomaan turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Komitea on työssään tavoitellut myönteistä suhtautumista kaksikielisyyteen ja siten myös välillisesti monikielisyyteen ja monikulttuuriseen ympäristöön. Edelleen tavoitteena on ollut, että maan kaksikielisyys näkyisi ja toimisi. Tämä on tärkeätä, jotta yksilöt voisivat Suomessa tulevaisuudessakin elää ja toimia omalla, suomen tai ruotsin kielellään sekä että niin suomenkielinen kuin ruotsinkielinenkin kulttuuri säilyttäisi elinvoimansa kansainvälistyvässä maailmassa.

Komitea ehdottaa uuden ja nykyaikaisen kielilain säätämistä

Komitean mietintöön sisältyy hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi kielilainiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi. Uudella kielilailalla kumottaisiin vuodelta 1922 oleva saman niminen laki. ”Kielilaki” on komitean mielestä sopiva nimike uudellekin laille. Se on tuttu, ytimekäs ja lain keskeistä sisältöä hyvin kuvaava.

Ehdotuksen mukaan kielilain tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Edelleen tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta. Tavoitteena on myös, että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Lain mukaan viranomaisen voi antaa kuitenkin parempaa kielellistä palvelua kuin kielilain edellytetään.

Uuteen kielilakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset kansalliskielistä, lain tarkoituksesta ja soveltamisalasta, sen suhteesta muuhun lainsäädäntöön, kielellisestä jaotuksesta, yksi- ja kaksikielisistä viranomaisista sekä lain ulkopuolelle jäävistä kielisäännöksistä (1 luku), kielellisten oikeuksien turvaamisesta (2 luku), oikeudesta käyttää suomea ja ruotsia viranomaisissa (3 luku), asian käsittelykielestä viranomaisissa (4 luku), viranomaisten pöytäkirja- ja työkielestä (5 luku), lainsäädännössä sekä yleisessä tiedottamisessa käytettävistä kielistä (6 luku), kielellisten oikeuksien edistämisestä ja seurannasta (7 luku) sekä asetuksenantovaltuudesta, voimaantulosta ja siirtymäkaudesta (8 luku).

Ehdotus uudeksi kielilainiksi on pyritty laatimaan siten, että se vastaisi nykyajan ja seuraavien vuosikymmenien tarpeita. Lakiehdotusta laadittaessa on kiinnitetty erityistä huomiota myös siihen, että laki olisi lakiteknisesti ja kielellisesti mahdollisimman selkeä, helposti luettava ja yksitulkintainen.

Uuden kielilain keskeinen sisältö

Kielilaki koskee suomea ja ruotsia – muista kielistä säädetään erikseen

Uusi kielilaki koskisi vain kansalliskieliä, suomea ja ruotsia. Laissa säädettäisiin oikeudesta käyttää suomea

ja ruotsia viranomaisissa. Edelleen siinä säädettäisiin julkisen vallan velvollisuudesta toteuttaa ja edistää kielellisiä oikeuksia.

Saamen kielestä sekä muista kielistä kuin suomesta ja ruotsista säädettäisiin erityislainsäädännössä. Kielilakiehdotukseen sisältyy viittaussäännös saamen kieleen. Lisäksi romani ja viittomakieli on mainittu perusteluissa ja viittomakieltä koskevan lainsäädännön kehittämistä puolletaan. Edelleen lakiehdotukseen sisältyy viittaussäännös Ahvenanmaan itsehallintolakiin, jonka mukaan määräytyvät kieliolot Ahvenanmaalla.

Lain soveltamisalan piiriin viranomaiset ja muutkin julkista tehtävää hoitavat

Uuden kielilain viranomaiskohtainen soveltamisala olisi laaja. Lakia sovellettaisiin ensinnäkin tuomioistuimissa ja muissa muutoksenhakuasioita käsittelevissä lainkäyttöelimissä. Toiseksi laki koskisi kaikkia valtion hallintoviranomaisia sekä kuntia ja kuntayhtymiä. Sen soveltamisalan piiriin kuuluisivat myös itsenäiset julkisoikeudelliset laitokset, kuten kansaneläkelaitos ja Suomen Pankki. Varsinainen eduskuntatyö jäisi lain ulkopuolelle, mutta eduskunnan hallintoon lakia sovellettaisiin (esim. eduskunnan kirjasto ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia).

Lain soveltamisala ehdotetaan ulotettavaksi eräissä tapauksissa myös liikelaitoksiin, yhtiöihin sekä yksityisiin niiden hoitaessa julkisia tehtäviä.

Lain ulkopuolelle jäisivät yliopistot, korkeakoulut ja muut oppilaitokset sekä evankelis-luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkkokunta. Niihin sovellettaisiin asianomaista erityislainsäädäntöä.

Kielilaki on yleislaki, jota erityislainsäädäntö täydentää

Ehdotettu kielilaki olisi luonteeltaan yleislaki, joka sisältäisi keskeiset säännökset suomen ja ruotsin kielen käytöstä. Kielilakia täydentäisivät erityislainsäädäntöön sisältyvät kieltä koskevat säännökset. Tarkoituksena on, ettei erityislainsäädännössä vähennettäisi kielilaissa määriteltyjä kielellisiä vähimmäisoikeuksia.

Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy useita eri hallinnonaloille sijoittuvia säännöksiä, jotka koskevat suomen ja ruotsin kielen käyttöä. Kielilakiin on otettu lähinnä esimerkinomainen ja koko kielilainsäädäntöä havainnollistava luettelo keskeisimmistä kieltä koskevista säännöksistä. Tällaisia säännöksiä sisältyy muun muassa koulutusta ja sivistystointa koskevaan lainsäädäntöön, terveydenhuolto- ja sosiaalilainsäädäntöön sekä esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä koskevaan lainsäädäntöön. Tähän luetteloon kuuluu myös komitean ehdottama uusi laki henkilöstön kielitaitovaatimuksista julkisissa palvelussuhteissa.

Kielellisen jaotuksen perustana yksikieliset ja kaksikieliset kunnat

Komitea ehdottaa säilytettäväksi nykyisen järjestelmän, jonka mukaan kunnat jaetaan väestön kielisuhteiden perusteella yksikielisiin ja kaksikielisiin kuntiin. Asiasta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella joka kymmenes vuosi.

Kunta olisi kaksikielinen, jos suomen- tai ruotsinkielinen vähemmistö on vähintään kahdeksan prosenttia kunnan asukasmäärästä tai vähintään 3 000 asukasta. Kaksikielistä kuntaa ei saisi määrätä yksikieliseksi, ellei vähemmistön osuus olisi laskenut alle kuuden prosentin. Lisäksi kunnan valtuuston esityksestä valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää kunta kaksikieliseksi seuraavaksi kymmenvuotijaksoksi, vaikka kunta muuten olisi yksikielinen.

Uuden kielilain mukaan viranomainen voisi olla joko yksikielinen tai kaksikielinen. Lakiehdotuksen mukaan *yksikielisellä viranomaisella* tarkoitetaan valtion viranomaista, jonka virka-alueeseen kuuluu vain samankielisiä kuntia, sekä yksikielisen kunnan viranomaista samoin kuin kuntayhtymän viranomaista, jos kuntayhtymään kuuluu ainoastaan samankielisiä kuntia. *Kaksikielisellä viranomaisella* tarkoitetaan taas valtion viranomaista, jonka virka-alueeseen kuuluu erikielisiä kuntia tai vähintään yksi kaksikielinen kunta, sekä kaksikielisen kunnan viranomaista samoin kuin kuntayhtymän viranomaista, jos kuntayhtymään kuuluu erikielisiä kuntia taikka vähintään yksi kaksikielinen kunta. Yhtäältä ehdotuksella pyritään selkeyttämään nykyisen kielilain varsin monimutkaisia järjestelyjä. Toisaalta ehdotus merkitsee myös viranomaisten velvollisuuksien laajentamista. Esimerkiksi keskushallintoon kuuluvan viranomaisen tulee palvella kaikkia kansalaisia molemmilla kansalliskielillä riippumatta heidän kotikuntansa kielellisestä asemasta.

Viranomaisten on huolehdittava oma-aloitteisesti kielellisten oikeuksien turvaamisesta

Komitean ehdotuksen mukaan viranomaisten tulisi oma-aloitteisesti huolehtia yksilön kielellisten oikeuksien toteutumisesta myös käytännössä. Lähtökohtana on siis se, ettei ihmisten itsensä tarvitsisi vedota kielellisiin oikeuksiinsa. Niinpä kaksikielisten viranomaisten tulee palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Niiden tulee myös huolehtia siitä, että molemmat kansalliskielet ja niiden käyttömahdollisuudet olisivat näkyvästi esillä virastoissa ja katukuvassa sekä viranomaisten nimikäytännössä, kirjeissä, julkaisuissa sekä myös viranomaisten kotisivuilla Internetissä.

Kielellisten oikeuksien turvaaminen ehdotetaan nykyisin tavoin koskemaan myös valtion liikelaitoksia sekä kaksikielisten kuntien omistamia yhtiöitä. Niiden olisi annettava palvelua ja tiedotettava yleisölle suomeksi ja ruotsiksi, jollei se toiminnan laadun vuoksi olisi tarpeetonta. Myös viranomaisten toimeksiannosta palveluja tarjoavat yksityiset yhtiöt, järjestöt ja säätiöt ja henkilöt sekä julkisia hallintotehtäviä hoitavat yksityiset ovat velvollisia ottamaan huomioon ihmisten kielelliset oikeudet samalla tavoin kuin viranomaisetkin.

Täsmälliset säännökset eri tilanteita varten oikeudesta käyttää suomea ja ruotsia viranomaisissa

Kielilakiehdotuksen 3 ja 4 luku sisältävät nykyistä lakia selkeämmät säännökset yksityishenkilöiden sekä oikeushenkilöiden oikeudesta käyttää suomea ja ruotsia viranomaisissa. Lakiehdotuksessa on myös säännös asianosaisen oikeudesta tulkkaukseen ja käännökseen. Erityisen yksityiskohtaiset säännökset lakiehdotukseen on otettu siitä, miten asian käsittelykieli määräytyy eri tilanteissa, kuten hallintoasiassa, hallintolainkäytössä, rikosasiassa, riita- ja hakemusasiassa sekä muutoksenhakuviranomaisessa.

Uuden perustuslain mukaisesti lähtökohtana on, että yksilön kielelliset oikeudet eivät ole riippuvaisia hänen

kansallisuudestaan. Muillakin kuin Suomen kansalaisilla tulee olla samat kielelliset oikeudet. Siten ulkomaan kansalaisella, jonka oma kieli on suomi tai ruotsi, on oikeus käyttää omaa kieltään samalla tavoin kuin Suomen kansalaisella. Ehdotettu sääntely on perusteltu myös EY-oikeuden kannalta: Euroopan unionin kansalaisia ei saa kansalaisuuden perusteella asettaa perusteettomasti eri asemaan eikä syrjiä kielellisesti.

Ehdotetut säännökset eivät voimassa olevaan kielilakiin verrattuna merkitse kielellisten oikeuksien laajentamista. Keskeisenä pyrkimyksenä on kuitenkin se, että lakiin kirjatut oikeudet toteutuisivat myös käytännössä.

Perustuslaissa säädetään jokaisen oikeudesta käyttää omaa kieltään. Ehdotetun kielilain mukaan jokaisella olisi lain sääntelemissä tapauksissa ja sen asettamisessa rajoissa oikeus oman valintansa mukaan käyttää joko suomea tai ruotsia, vaikka hänen käyttämänsä kieli ei varsinaisesti olisi hänen äidinkielekseen rekisteröimänsä kieli.

Ehdotuksen mukaan yksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa käytettäisiin pääsääntöisesti kunnan kieltä. Pyynnöstä kunta voisi kuitenkin käyttää toista kieltä. Myös tietyissä yksilön perusoikeuksia koskevissa asioissa, esimerkiksi lapsen huostaanottoa koskevassa asiassa, jokaisella olisi oikeus käyttää omaa kieltään, vaikkei se olisikaan yksikielisen kunnan kieli.

Lainsäädännön ja tiedottamisen kieli

Kielilakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset lainsäädännössä sekä säädösehdotuksissa käytettävästä kielestä. Osittain näistä kysymyksistä on säädetty myös perustuslaissa ja eräissä muissa säädöksissä. Koska kysymys on merkittävästä asiasta, on pidetty tarpeellisena toistaa mainitut säännökset. Kielilakiehdotuksen mukaan lait säädetään ja julkaistaan suomen ja ruotsin kielellä. Myös asetukset ja viranomaisten oikeussäännökset annetaan näillä kielillä.

Ehdotuksen mukaan ministeriön sekä valtion komitean, toimikunnan, työryhmän tai vastaavan toimielimen säädösehdotukset ja niihin liittyvät mietinnöt julkaistaan suomeksi. Julkaisuun olisi otettava myös ruotsinkielinen tiivistelmä ja säädösehdotuksen ruotsinkielinen teksti. Ehdotuksen mukaan mietintö olisi kuitenkin kokonaisuudessaan julkaistava ruotsiksi, jos sillä on huomattava merkitys maan ruotsinkieliselle väestölle.

Ehdotukseen sisältyy myös säännöksiä Ahvenanmaata koskevien säädösten ja mietintöjen kielestä. Pääsääntöisesti ne on julkaistava kokonaisuudessaan ruotsiksi.

Komitean kielilakiehdotuksessa on erityisiä säännöksiä tiedottamisesta. Pääsäännön mukaan valtion ja kunnan viranomaisen yleisölle suunnatussa tiedottamisessa on kaksikielisessä kunnassa käytettävä kumpaakin kansalliskieltä. Edelleen ehdotuksen mukaan asianomaisen ministeriön on huolehdittava siitä, että yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden kannalta oleellinen tieto annetaan koko maassa suomeksi ja ruotsiksi. Samoin ehdotetaan säädettäväksi, että kaksikielisen viranomaisen ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanoset sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet tulisi antaa molemmilla kielellä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tiedottamisen tulisi olla yhtä laajaa suomeksi ja ruotsiksi. Toisaalta yksilön oikeuksiin liittyvissä asioissa tiedottamisen pitäisi olla yhtä kattavaa molemmilla kielillä.

Kielilakiehdotukseen sisältyy myös säännökset kilvistä, liikennemerkeistä ja paikannimistä. Erityisesti paikannimien käyttäminen tienviitoissa molemmilla kansalliskielillä kaksikielisissä kunnissa on kielellisen identiteetin kannalta tärkeä asia. Tietyillä ruotsinkielisillä paikannimillä on suuri historiallinen merkitys. Kulttuurihistoriallisesti näitä paikannimiä tulisi pyrkiä käyttämään viitoituksessa ja kartoissa, vaikka kysymys olisi yksikielisesti suomenkielisistä kunnista (esim. Hämeenlinna/Tavastehus, Lappeenranta/Villmanstrand, Savonlinna/Nyslott, Hamina/Fredrikshamn ja Tampere/Tammerfors).

Erityiset hallinnonalat: puolustushallinto ja ulkoasiainhallinto

Uuteen kielilakiin ehdotetaan otettavaksi eräitä nykyiseenkin lakiin sisältyviä säännöksiä, jotka koskevat puolustusvoimia. Kielilaila tulee turvata mahdollisuus saada asevelvollisten opetusta suomen ja ruotsin kiellä. Sen vuoksi kielilakiin tulisi ottaa säännös siitä, että vähintään yksi joukko-osasto on ruotsinkielinen. Muita ruotsinkielisiä joukko-osastoja sekä joukkoyksiköjä samoin kuin kaksikielisiä yksiköjä voitaisiin tarpeen vaatiessa perustaa siten kuin puolustusvoimista annetussa lainsäädännössä säädetään.

Ehdotuksen mukaan sotilasviranomaisten kieli olisi suomi. Ruotsinkielisen joukko-osaston viranomaiset olisivat kuitenkin ruotsinkielisiä. Lisäksi jokaisella olisi sotilasviranomaisessa asioidessaan oikeus käyttää omassa asiassaan omaa kieltään. Ehdotuksen mukaan sotaväen komennuskieli olisi edelleen suomi, myös ruotsinkielisissä joukko-osastoissa.

Kielilakiehdotukseen sisältyy myös eräitä ulkoasiainhallintoa koskevia säännöksiä. Komitean ehdotuksen mukaan Suomen ulkomaan edustustoihin sovelletaan säännöksiä kaksikielisestä viranomaisesta, jonka enemmistön kieli on suomi. Kielilain soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät kuitenkin kunniakonsulaatit. Lisäksi ehdotetaan, että ulkoasiainministeriö voisi antaa tarkempia säännöksiä ja ohjeita vieraiden kielten käyttämisestä edustustoissa.

Julkisen vallan velvollisuutena edistää kielellisiä oikeuksia

Komitea ehdottaa uuteen kielilakiin yleisluontoista säännöstä kielellisten oikeuksien edistämisestä. Ehdotuksen mukaan julkisen vallan olisi perustuslain mukaisesti huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Edelleen ehdotuksessa toistetaan perustuslain hallinnon järjestämistä koskeva säännös. Sen mukaan hallintoa järjestettäessä tulisi pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään.

Komitea ehdottaa myös, että viranomaisten tulisi toiminnassaan vaalia maan kielellistä kulttuuriperintöä ja edistää molempien kansalliskielien käyttämistä. Pykäläehdotus antaisi julkiselle vallalle mahdollisuuden ryhtyä erityistoimenpiteisiin kansalliskieliin liittyvien sivistyksellisten tai yhteiskunnallisten tarpeiden turvaamiseksi.

Oikeusministeriön tehtäväksi seurata kielilain toteutumista

Uuteen kielilakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan jokainen viranomainen valvoo omalla toimialallaan kielilain noudattamista. Komitea ei ole sen sijaan pitänyt tarpeellisenä erityisen kieliasiamiehen viran perustamista. Komitea on päätenyt siihen, ettei kielellisiä oikeuksia tässä suhteessa tulisi asettaa eri asemaan kuin muut perusoikeudet. On tärkeää, että ylimmät lainvalvojat valvovat myös kielellisten oikeuksien toteutumista, jotta näitä oikeuksia ei pidettäisi muita oikeuksia vähäisempinä

Nykyisessä kielilaissa ei ole säännöksiä erityisestä viranomaisesta, joka hoitaisi kielilain soveltamiseen liittyvistä hallintotehtävistä. Ehdotuksen mukaan oikeusministeriöllä olisi erityisvastuu kielilain soveltamisen seurannassa. Ministeriö voisi myös antaa suosituksia kielilainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä sekä tehdä aloitteita epäkohtien korjaamiseksi.

Komitea ehdottaa myös, että valtioneuvosto antaisi vaalikausittain eduskunnalle kertomuksen kielilain soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Kertomuksessa käsiteltäisiin suomen ja ruotsin kielen lisäksi ainakin saamen kieltä, romanin kieltä ja viittomakieltä. Kertomus koskisi siten yleisemminkin maamme kielellisten olojen kehitystä.

Kielitaitovaatimuksista uusi laki ja muita ehdotuksia kielitaidon kohentamiseksi

Komitea ehdottaa säädettäväksi uuden lain henkilöstön kielitaitovaatimuksista julkisissa palvelussuhteissa. Laki korvaisi nykyisin voimassa olevan valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain. Uusi laki olisi soveltamisalaltaan nykyistä lakia laajempi. Se koskisi paitsi valtion myös kuntien ja kuntayhtymien sekä itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten virkamiehiltä vaadittavaa kielitaitoa.

Uusi laki olisi luonteeltaan yleinen. Ehdotetun lain mukaan viranomaisen on koulutusta järjestämällä ja muilla henkilöstöpoliittisilla toimilla huolehdittava siitä, että sen henkilöstöllä on tehtäviensä sekä kielilain ja muiden lakien säännösten soveltamisen edellyttämä kielitaito.

Ehdotettuun lakiin sisältyisi säännökset kielitaitovaatimusten vahvistamistavasta ja kielitaitovaatimusten ilmoittamisesta. Ehdotuksen mukaan henkilöstön kielitaitovaatimukset on vahvistettava ennen viran avoimeksi julistamista. Samoin ne on ilmoitettava ennen kuin virka tai muu palvelussuhde julistetaan haettavaksi tai avoimeksi. Edelleen siinä olisi säännökset kielitaidon varmistamisessa palvelukseen otettaessa. Ehdotuksen mukaan kielitaito osoitetaan opintojen yhteydessä saavutetulla kielitaidolla, erillisellä kielitodistuksella tai muulla asianmukaisella tavalla.

Kielitaitovaatimuksia koskevaan lakiin sisältyisivät myös yleiset säännökset suomen ja ruotsin kielen taidon tutkinnoista sekä valtion henkilöstöä koskevat yleiset kielitaitovaatimukset. Laissa ehdotetaan säilytettäväksi nykyinen järjestely: viranomaisen virka-alueen enemmistön kielen täydellistä hallitsemista edellytetään virkoihin, joihin vaatimuksena on yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa suoritettu loppututkinto. Nykyinen nimitys suomen tai ruotsin kielen ”täydellinen hallitseminen” ehdotetaan korvattavaksi kuitenkin ilmaisulla ”erinomainen hallitseminen”. Muutos ei tarkoita kielikokeen sisällön muuttamista.

Valtionhallintoa koskevat yksityiskohtaiset kielitaitovaatimukset asetettaisiin erikseen lailla tai valtioneuvoston asetuksella taikka viranomaisen päätöksellä. Kuntien ja kuntayhtymien henkilöstön kielitaitovaatimukset vahvistettaisiin kunnallisessa virkasäännössä.

Ehdotettu uusi kielilaki ja siihen liittyvä laki henkilöstön kielitaitovaatimuksista julkisissa palvelussuhteissa eivät yksin riitä kohentamaan henkilöstön kielitaitoa viranomaisissa ja muissa julkisia tehtäviä hoitavissa organisaatioissa. Sen lisäksi tarvitaan monia muita käytännön toimenpiteitä. Komitea on jatkotoimenpiteiden suunnittelua varten laatinut luettelon käytännön toimenpide-ehdotuksista kielellisten oikeuksien toteuttamiseksi. Siinä komitea korostaa erityisesti kielitaidon tärkeyttä viranomaisten toiminnan edellytyksenä sekä painottaa viranomaisten johdon vastuuta kielellisten oikeuksien turvaamiseksi. Kielitaidon kohentamiseksi tarvitaan kielikoulutusta, mutta se voidaan toteuttaa eri tavoin. Komitea ehdottaa arjen kielikylypyjä eli käyttämällä molempia kieliä, suomea ja ruotsia mahdollisimman paljon työpaikalla. Kyseinen luettelo toimenpide-ehdotuksista on komitean mietinnön liitteenä.

Uusi kielilainsäädäntö ehdotetaan tulevaksi voimaan vuoden 2004 alusta

Hallituksen esitys uudeksi kielilaki ja siihen liittyväksi muuksi lainsäädännöksi on suunniteltu annettavaksi lausuntokierroksen ja jatkovalmistelun jälkeen alkuvuonna 2002. Lait on tarkoitus saattaa voimaan vuoden 2004 alusta.

Uuden kielilain säätäminen edellyttää eri hallinnonalojen lainsäädännön tarkistamista. Valmisteluvastuu kuuluu asianomaisille ministeriöille, joiden valmistelua oikeusministeriö koordinoi. Oikeusministeriö antaa myös kielilainsäädännön muutoksia koskevaa valmistelua tukevaa koulutusta ja ohjausta. Samoin oikeusministeriö huolehtii kielilakia ja kielellisiä oikeuksia koskevasta tiedottamisesta ja kouluttamisesta, joka on aloitettava jo ennen lain voimaantuloa.